

**Jacomijn wil zo
graag geloven in
ons rechtssysteem.
Maar hier wordt
doelbewust een
onschuldige
vrouw veroordeeld**

Volgde de onterechte veroordeling van Lucia de Berk de structuur van een misdaadverhaal? Dat onderzocht student Jacomijn Brinkman in haar schokkende masterscriptie.

DOOR FLOOR BAL

Ze weet dat er tegen haar gelogen wordt. Het gesprek van de 29-jarige student literatuurwetenschap Jacomijn Brinkman met de rechtbank in Den Haag is kort. Nee, het dossier van de ten onrechte voor serie-moord veroordeelde Lucia de Berk is niet meer in te zien. Helaas, dat bestaat niet meer.

Het klinkt ongeloofwaardig. Juristen zijn dol op bewijs op papier, op meterslange dossiers. Toch wil de voorlichter doen geloven dat alle gegevens van de rechtszaak uit 2004 na haar vrijspraak vernietigd zijn.

Iemand anders zou misschien ontmoedigd raken en een ander dossier zoeken om te analyseren. Jacomijn niet. Ze is grondig, wil alles checken. Er is altijd een extra boek dat ze lezen kan, nog iemand om te interviewen. En de leugen dat er geen dossier meer is, maakt haar alleen maar vasthoudender. Een geheim dossier, hoe spannend kun je een scriptieonderzoek maken?

Spannend verhaal

Dus verzamelt ze moed en benadert ze arts Metta de Noo voor een afspraak. Samen met haar broer, hoogleraar wetenschapsfilosofie Ton Derksen, was zij verantwoordelijk voor herziening van de moordzaak. De Noo houdt de boot af. 'Het komt niet uit', mailt ze. En weken later: 'Ik ga op vakantie.' Jacomijn weet dat ze geduld moet hebben, dat dingen soms moeten bezinken.

De aanklager moet de ontlastende informatie in het dossier opnemen. Maar dat doet ze niet

Uiteindelijk mag ze langskomen, in Diepenheim. Bij de bushalte staat De Noo, samen met haar hondje, te wachten. Het is een koude winterdag in februari 2012 en de studente baalt dat ze uit ijdelheid een te dunne jas heeft aangetrokken.

Op de bank bij de arts warmt Jacomijn op. Bij een kop koffie zonder koekje, ze heeft glutenintolerantie, vertelt ze wat haar bedoeling is. Dat ze geïnspireerd raakte door een artikel van Maarten 't Hart over de onterechte veroordeling van De Berk. Over het vak 'Vormen en functies van verhalen' waar ze leerde hoe verhaalvormen soms gebruikt worden in rechtszaken. Waarom ze graag iets wil analyseren dat een maatschappelijk belang dient. En dat ze zich afvraagt of het Openbaar Ministerie zich liet meeslepen door het spannende detectiveverhaal dat de zaak van De Berk leek te zijn.

Bij haar vertrek heeft ze De Noo niet helemaal overtuigd. De arts wil niet vertellen waar de dossiers zijn. Wel adviseert De Noo haar om te praten met iemand die meer over de achtergrond van de zaak weet. Iemand die geen reden heeft om het onderzoek van Jacomijn te saboteren.

Geen Moszkowicz

Advocaat Ton Visser is geen Bram Moszkowicz. Zijn kantoor zit in een onopvallend pand aan de Toussaintkade in Den Haag, dat hij deelt met een ander advocatenkantoor en een trainingscentrum. Hij draagt geen maatpakken maar een trui. Bij het hoger beroep van de zaak liet hij de televisie-interviews aan collega Stijn Franken over.

Het is een aardige man, maar Jacomijn kan moeilijk hoogte van hem krijgen. Hij luistert beleefd naar haar verhaal over de kracht van masterplots, verhaalelementen die iedereen kent. Ze vertelt dat detectiveverhalen heel dwingend opgebouwd zijn, dat alles een functie

heeft. Waar je in het echte leven een pistool kunt kopen om het jaren in een laatje te laten verstoffen, zal een gekocht vuurwapen in een boek altijd voor de laatste pagina's afgaan. Een kind dat in een *true crime*-boek huisdieren martelt, wordt altijd een seriemoordenaar. En Lucia de Berk, die als prostituee werkte en door haar zus verdacht werd van het laten afbranden van hun ouderlijk huis, ontpopt zich als de moordenaar die minimaal vijf ziekenhuispatiënten vergiftigt. Een duivelskind dat kwaadaardig opgroeit. Zijn het Jacomijns grote blauwe ogen en blonde haar waarmee ze vertrouwen wekt? In elk geval krijgt zij een kopie van het dossier mee, in een plastic tas van Blokker. Twaalfhonderd pagina's in een zwarte map. Als ze het op de bagagedrager van haar fiets knoopt, krijgt ze angstvisioenen dat het weg zal waaien. 'Dossier Lucia de B. In Haagse gracht', zullen de kranten koppen.

Parallele werkelijkheid

Enmaal thuis werpt ze zich op de analyse van het dossier. Al snel zijn alle oppervlakten in haar werk-kamer van haar appartement in de Haagse prachtwijk Zuidwest bezaaid met papieren. Naast haar studie werkt de 29-jarige als freelance journalist. De tijd die ze niet besteedt aan haar studie en beroep gaat helemaal op aan het lezen en herlezen van de processtukken. Soms 's ochtends vroeg, soms 's nachts laat, in een kamer die steeds chaotischer wordt.

Als ze uit het raam naar het parkeerterrein van de Jumbo verderop in de straat staart, wordt Jacomijn bevangen door een gevoel van paniek. Ze begraaft zich zo in de informatie dat ze bijna een parallelle werkelijkheid creëert. Eentje waarin Lucia nog steeds onterecht vastzit. En levenslang moet uitzitten. Meestal is Jacomijn overtuigd van Lucia's onschuld.

Arnhem, 14 april 2010. Lucia de Berk na de vrijspraak

Hollandse Hoogte/Jorgen Caris

Maar soms, als ze de stukken van het Openbaar Ministerie leest, voelt ze twijfel. Zouden Metta de Noo en Ton Derksen er toch naast zitten? Zo'n officier van justitie is toch niet gek? En haar collega's dan, dat zijn toch ook hoogopgeleide mensen? Waarom heeft niemand op de rem getrapt?

's Avonds, tijdens wandelingen door de buurt, bespreekt ze de zaak met haar man Daan. Hij is ingenieur en zoekt de technische aspecten van de zaak uit. Dat is nodig, want een belangrijk deel van het dossier draait daarom. Zo legt hij de werking van een morfiepomp, een mogelijk moordwapen van Lucia, tot in detail uit.

Duivelskind

In juni pakt ze de inhoud van haar werkkamer in kartonnen dozen. Het dossier gaat terug naar advocaat Visser. Haar eigen aantekeningen en literatuur over misdaad gaan mee naar hun nieuwe woonplaats, 300 kilometer verderop in het Duitse Siegburg. Daan wordt daar adviseur bij een bedrijf dat militaire voertuigen helpt ontwikkelen.

Het is daar, in haar nieuwe studeerkamer met uitzicht op tuinen en bomen, dat er een besef bij haar groeit. De officier van justitie heeft zich niet laten meeslepen door een verhaal over een kwaadaardig kind dat wel aan het moorden moest slaan. Het is andersom. De officier heeft haar betoog zélf als een detective opgeschreven. Eentje waarin elke kleine aanwijzing op zijn plek valt, waar de ontknoping onontkoombaar is. Om dat voor elkaar te krijgen, worden gegevens verdraaid of weggelaten. Het lege medicijnflesje bijvoorbeeld, dat door de politie gevonden wordt. Een verdachte aanwijzing die in de richting van Lucia wijst. Tenzij je weet dat het een oude verpakking is die in het huis van Lucia's ex-man lag. Ze leven dan al twee jaar apart. Een kort fragment uit een lange brief waarin de verpleegster schrijft dat ze niet begrijpt waarom terminale patiënten zo aan het leven hangen, zo leuk is dat tenslotte niet, wordt gezien als het bewijs dat ze geen waarde aan het leven van anderen hecht.

De informatie over de jeugdige misdaden van Lucia komt van de zus met wie ze vaak ruzie had. Uit het

*Zo'n officier van justitie is toch niet gek? En haar collega's dan...
Waarom heeft niemand op de rem getrapt?*

onderzoek van de brandweer naar de brand in haar ouderlijk huis blijkt dat de oorzaak kortsluiting was. Lucia was die avond niet eens thuis. De tijd dat ze als 17-jarige als prostituee werkte, werd ze gedwongen door haar drankzuchtige moeder. Er wordt niet gesproken over de liefdevolle verklaringen van haar ex-man en dochter. Of het feit dat Lucia zich van schoonmaakster tot verpleegster heeft weten op te werken. De officier van justitie is verplicht om deze ontlastende informatie in het dossier op te nemen.

Maar dat doet ze niet. Telkens kiest ze voor de meest incriminerende gegevens. Verklaar twee collega's dat Lucia in een gesprek moest huilen en zegt de derde dat ze onredelijk woedend werd? Dan haalt alleen de laatste verklaring het betoog.

Vrijlating

Jacomijn wil zo graag geloven in een goed rechtssysteem. Waar misschien fouten gemaakt worden, omdat dat nu eenmaal menselijk is. Maar vanachter haar nieuwe bureau, waar ze ook al een chaos creëerde, kan Jacomijn maar tot één conclusie komen. De rechtbank nam de detectivestructuur van het Openbaar Ministerie in haar vonnis over en versterkte die zelfs. Daarmee heeft de rechter doelbewust een onschuldige vrouw tot levenslang veroordeeld. Was het onder druk van het ziekenhuis dat geen gezichtsverlies wilde leiden? Was het de drang om een beroemde seriemoordenaar achter tralies te krijgen? Ze houdt niet van speculeren en een verklaring zoeken is haar taak niet. Een scriptie schrijven is dat wel. Ze krijgt een 9 voor haar thesis waaruit blijkt dat verhaalelementen gebruikt zijn om een veroordeling rond te krijgen.

En dan, terwijl ze in de tuin eekhoortjes ziet spelen, laat Jacomijn in haar hoofd Lucia de Berk uit haar gevangenis. Ze is vrij. Een onverwachte ontknoping.

Haar collega's vonden dat verpleegster Lucia de Berk wel erg vaak bij sterfgevallen in de buurt was. Het leidde tot een onterechte veroordeling voor vier moorden en drie pogingen tot moord.

Veroordeeld door het roddelcircuit

Lucia de Berk zou lid van een heksenclub zijn, gif in huis hebben en haar eigen overlijdensbericht in de krant gezet hebben. Haar collega's van het Haagse Juliana Kinderziekenhuis hebben het niet zo op de 39-jarige verpleegkundige Lucia de Berk. In 2001 worden de roddels erger. Lucia zou opvallend vaak in de buurt van sterfgevallen en reanimaties zijn.

Als een baby onverwacht overlijdt, stelt het ziekenhuis een onderzoek naar haar in. Uit een eigen kansberekening blijkt dat ze een kans van 1 op 7 miljard heeft om zo vaak bij een sterfgeval of incident aanwezig te zijn. In september wordt er aangifte gedaan van een mogelijke onnatuurlijke dood. De Berk zit op dinsdag 13 december 2001 aan het sterfbed van haar opa als ze door een arrestatieteam opgepakt wordt. Haar vraag waarom ze dat niet nog af mag ronden, vindt de officier van justitie verdacht. Was ze soms van plan om haar opa te vermoorden? Het is het begin van een proces waarbij alle informatie ten nadele van de verpleegster wordt geïnterpreteerd.

Levenslang

Hoewel ze niet bekent en niemand haar iets verdachts heeft zien doen, wordt De Berk in 2003 veroordeeld voor vijf moorden en twee pogingen tot moord op baby's en bejaarden. In hoger beroep staat Lucia niet helemaal alleen. Arts Metta de Noo en haar broer, hoogleraar Ton Derksen, stellen vragen over de kwaliteit van het onderzoek door het ziekenhuis. Hun speurtocht resulteert in een herzieningsverzoek bij de commissie-Evaluatie afgesloten strafzaken. Uiteindelijk mag De Berk de gevangenis na 6,5 jaar gevangenisstraf verlaten. Op 14 april 2010 wordt ze volledig vrijgesproken.

Geen commentaar

De betrokken officier van justitie, Ines Degeling, laat weten dat ze niet op de bevindingen van Jacomijn Brinkman wil reageren.

Lucia de Berk heeft de scriptie van Jacomijn Brinkman ontvangen.

Reageren? Mail naar redactie.advalvas@vu.nl.